

РОЛЬ НАОЧНОСТІ У РОЗВИТКУ НАВИЧОК ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Стаття розглядає використання наочності на заняттях з іноземної мови для вирішення комунікативних завдань.

Ключові слова: наочність, мотивація, психологічні особливості, ситуативне та контекстне мовлення, комунікативні завдання.

Наукова організація іншомовного спілкування як процесу вирішення комунікативних завдань – опису, пояснення, доказу, переконання, коментування – має суттєве значення при навчанні іноземних мов. Для забезпечення умов створення та вирішення завдань такого типу доцільно використовувати наочність, яку можна визначити як спеціально організований показ мовного матеріалу та його застосування у мовленні з метою допомоги студенту в розумінні, засвоєнні та використанні мовних одиниць. Загальновідомо, що ефективність навчання залежить від ступеня залучення до сприйняття всіх органів почуттів людини. Чим більш різноманітні чуттєві сприйняття навчального матеріалу, тим краще він засвоюється.

Відомо два напрямки використання наочності – як засіб навчання та пізнання. У першому випадку спеціально підібрані зорово-слухові зразки (таблиці, схеми, навчальні малюнки, фотографії, слайди, електронні дошки та інші мультимедійні засоби) допомагають студентам оволодіти звуками та лексико-граматичними одиницями навчитись зрозуміти мову та висловлювати свої думки у межах відібраного кола тем та ситуацій спілкування. У другому випадку засоби наочності виступають у ролі джерела інформації, знайомої студентам.

Інтерес до проблеми наочності викликаний не лише розвитком науки та техніки, які дозволили обладнати навчальні заклади різноманітними технічними засобами, але й зміною підходу до її використання в сучасних умовах навчання. У традиційних методах наочності відводилась роль допоміжного ілюстративного матеріалу, який підвищував мотивацію студентів та полегшував процес засвоєння та запам'ятовування. Сьогодні мотивація студентів стала важливою передумовою формування вмінь та навичок. Л.С.Панова розглядає мотивацію як “систему спонукань, які зумовлюють активність організму і визначають її спрямованість” [1:31]. У зв'язку з цим розширюється розуміння принципу наочності у навчанні іноземної мови, основною метою якої є розвиток умінь практичного використання мови з метою спілкування. Саме наочні засоби здатні забезпечити мотивацію – спонукальний рівень спілкування, створити середовище, наближене до реальних умов, в яких звичайно виникає потреба у спілкуванні людей.

Проблема використання наочності у навчанні іноземних мов розглядалась у низці праць. Достатньо вивчено використання наочності для розкриття значення слів [2], їх більш ефективного запам'ятовування[3], роль внутрішньої наочності у навчанні інозем-

них мов [4]. Продовжуючи цю лінію дослідження, ми розглядаємо питання використання наочності у навчальному процесі для вирішення комунікативних завдань. Виходячи з практичної спрямованості навчання іноземній мові, умова мотивації студентів потребує такої організації навчального процесу, при якому час мовлення кожного студента був би максимальним. У використанні засобів наочності є великі можливості для створення умов організації та вирішення комунікативних завдань: їх використання дозволяє значно збільшити час мовлення кожного студента та забезпечити практику у мовленні. Спостереження за процесом навчання іноземної мови переконує у тому, що основною причиною недостатньої мовленнєвої активності студентів на заняттях з іноземної мови є відсутність відповідного комунікативного середовища, “в якому відбувається навчання мовленнєвої взаємодії з певними цілями, відповідними вербальними засадами і очікуваними результатами” [5:20]. Відтворити таке середовище допомагають сучасні засоби наочності. Саме наочність є не лише важливим засобом семантизації, але і засобом оволодіння ситуативного обумовленості мовлення. За допомогою наочності створюються навчальні ситуації, в яких відпрацьовується усна комунікація та засвоюється таким чином мовна реакція на об’єктивну дійсність та життєві ситуації. Унікальність наочності також полягає і у тому, що її можна використовувати для будь-якої вікової категорії. Вона відіграє важливу роль у процесі вивчення іноземної мови і служить супроводжуваним компонентом процесу засвоєння і розуміння. Використання наочності на занятті допомагає більш глибоко проникнути у тему, стимулює у студентів мислення, викликає творчість та зацікавлення. Вона забезпечує правильне обдумування матеріалу, слугує опорою для розуміння матеріалу, створює умови для застосування засвоєного матеріалу, допомагає придбати необхідні навички та вміння, визиває інтерес до знань. Наочність робить заняття яскравішим, цікавішим та динамічнішим.

Актуальність проблеми в цілому викликає необхідність більш глибокого дослідження психологічних особливостей наочності, яка використовується для комунікативних завдань в процесі іншомовного спілкування. Це є особливо важливим при вирішенні таких комунікативних завдань як опис, розповідь, коментування. Мета статті полягає у спробі розглянути практику використання наочності для розвитку навичок іншомовного спілкування.

Відомо, що усне мовлення має властивість бути ситуативним чи контекстним, тобто воно називає те, що в даний момент сприймається чи розвивається на певну тему без одночасного сприйняття того, про що говориться. Характер мовлення залежить від двох умов: її предметно-сміслового змісту та ситуації спілкування. Джерелом та змістом ситуативного мовлення є ситуативний світ, що сприймається у момент мовлення. Контекстне мовлення пов’язане з уявою людини про зовнішній світ, для його розуміння немає потреби спеціально враховувати ту ситуацію, в якій воно вимовляється. Але у реальному спілкуванні “чисті” види ситуативного та контекстного мовлення звичайно не спостерігаються. Будь-яке мовлення має хоч якийсь контекст, і всіляке мовлення обумовлене певною ситуацією.

Погоджуючись з позицією, що у реальному мовленнєвому спілкуванні поділ мовлення на ситуативне і контекстне пов’язане з певними труднощами, необхідно мати на увазі, що в певних умовах таке розмежування необхідне. Воно доцільне для науково-обумовленої організації умов навчання іноземній мові: конкретні характеристики ситуативного і контекстного мовлення беруться до уваги при використанні комунікативних завдань. Як показує досвід, при існуючих методах навчання іноземній мові студентів ситуативне

мовлення розвивається зі значним відставанням від контекстного. Недостатній розвиток ситуативного мовлення приводить до того, що студенти, потрапляючи в умови спілкування в реальній ситуації, використовують розгорнуте контекстне мовлення, перенавантажене надмірною інформацією, ускладнене стилістично та граматично.

Практика викладання іноземної мови у вищій школі показує, що однією з причин переджудожного розвитку контекстного мовлення у порівнянні з ситуативним є недостатнє врахування психологічних особливостей наочності, яка використовується в процесі вирішення комунікативних завдань. З цією метою використовується не лише зовнішня, але й внутрішня наочність, яка базується на діяльності пам'яті та уяви. При опорі на внутрішню наочність розвиток мовлення зводиться до відтворення вивчених напам'ять монологів та діалогів і складення на їх основі нових на задану тему. Широко застосовуються ситуативні вправи, які полягають у тому, щоб викладач пропонує прокоментувати у формі діалогу чи монологу описану ним ситуацію у словесній формі. При вирішенні подібного комунікативного завдання, яке здійснюється при опорі на внутрішню наочність, виникає називання не сприйняття предметів реального світу, а уявлень про них у зв'язку з уявною ситуацією.

Як відомо, суттєвою для мовлення є ряд факторів, які відіграють важливу роль у його стимулюванні. Мовлення студентів у вирішенні таких комунікативних завдань стимулюється факторами другого сигнального порядку, які викликають діяльність на рівні першої сигнальної системи, тобто на її основі виникають певні відповідні уявлення у зв'язку з контекстним мовленням і сприяють саме її розвитку.

У реальних умовах спілкування ми користуємось не лише уявленнями, але й сприйняттям об'єктивної дійсності. Без розвинутого ситуативного мовлення на основі контекстного мовлення справжнє мовленнєве спілкування неможливе.

Для стимуляції ситуативного мовлення необхідна дія самих предметів, явищ та процесів реального світу. В умовах навчального закладу використання реальної дійсності для стимуляції іншомовного усного мовлення при вирішенні комунікативних завдань пов'язане з певними труднощами. Відтворити її на заняттях дозволяють сучасні засоби зовнішньої зорової наочності, які мотивують іншомовну мовленнєву діяльність студентів та сприяють подоланню труднощів.

Відсутність зовнішньої зорової наочності на заняттях приводить до того, що розвиток вмінь та навичок зводиться в основному до розвитку їх у контекстному мовленні. Володіння мовою передбачає гармонійний розвиток як контекстного, так і ситуативного мовлення, без якого повноцінний процес комунікації неможливий. Для ситуативного мовлення більше значення має відображення динаміки самої реальної дійсності. На заняттях з іноземної мови саме засоби зорової наочності замінюють реальність в процесі вирішення комунікативних завдань. Немає достатніх підстав для того, щоб вважати лише внутрішню наочність суттєво необхідною для процесу оволодіння іноземною мовою. При розвитку іноземного мовлення зв'язки, що утворились з опорою на внутрішню наочність виявляються недостатніми при заміні уявлень відповідним сприйняттям, тоді як мовлення, що функціонує при опорі на зовнішню наочність, успішно виникає при опорі на внутрішню наочність. Відповідно, для отримання високого рівня розвитку усного мовлення необхідно використовувати засоби зовнішньої зорової наочності в комунікативних завданнях, що дозволить, в першу чергу, удосконалювати навички та

вміння ситуативного мовлення, а воно в міру свого розвитку сприятиме удосконаленню контекстного мовлення.

Під час використання наочності на занятті необхідно дотримуватись певних умов: наочність повинна відповідати віку студентів; використовуватись в міру, поступово і лише у відповідний момент заняття; бути узгодженою зі змістом матеріалу. Студенти повинні добре бачити наочність, що демонструється. Викладачеві необхідно чітко виділяти головне при показі ілюстрацій, детально продумувати пояснення під час показу наочності та залучати самих студентів до знаходження бажаної інформації.

Для розвитку навичок мовлення рекомендується використовувати такі комунікативні завдання:

- *Візуальна репрезентація*

У цьому випадку використовуються діаграми, картинки, схеми, постери, слайди. Візуальне подання полегшує сприйняття та розуміння нових лексичних одиниць. Робота з наочністю проходить у швидкому темпі. При цьому треба передбачити заміну наочності, що використовується як для розвитку вміння студентів відповідати на запитання викладача, так і для самостійних запитань і, нарешті, для створення ситуацій, стимулюючих самостійні висловлювання.

- *Знайдіть відмінності*

Завдання передбачає наявність двох картинок з не менш, ніж 10 відмінностями. З метою знайдення відмінностей студенти описують картинку і, тим самим проходить керований процес залучення студентів у активну комунікативну діяльність.

- *Опишіть та намалюйте*

Завдання рекомендується проводити у парах (відкритих чи закритих). Один студент називає складові частини діаграми чи схеми, інший – зображує графічно. Тобто обидва студенти можуть описати заданий об'єкт.

- *Проектні завдання*

Підготовка та презентація плакатів, проспектів, буклетів як результату проектування певного соціально-комунікативного завдання.

Таким чином, наочність у навчанні іноземної мови допомагає розкрити зміст висловлювань та моделює життєві ситуації, в яких проходить комунікація. Принцип наочності сприяє придбанню усвідомлених знань, забезпечує міцність їх засвоєння, визиває пізнавальну активність студентів, чинить позитивний вплив та сприяє успішному вирішенню практичних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підруч. для студ. ВНЗ / Панова Л.С., Андрійко І.Ф., Тезікова С.В. [та ін.]. – К.: Академія, 2010. – 327 с.
2. Brinson, B., Romo, R. Visual Delights / B. Brinson, R. Romo. – Delfi, 1998. – 240p.
3. Thomas, S. Picture Prompts / S. Thomas. – London, 1996. – 29 p.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
5. Редько В.Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика / В.Г. Редько. – К.: Генеза, 2012. – 222 с.

Стаття надійшла до редакції 14.08.14

Ю.М. Дацько, канд.філол., наук, доц.
Львов. нац. ун-т імени Івана Франко, Львов

РОЛЬ НАГЛЯДНОСТИ В РАЗВИТИИ НАВЫКОВ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБЩЕНИЯ

Статья рассматривает употребление наглядности на занятиях иностранного языка для решения коммуникативных заданий.

Ключевые слова: *наглядность, мотивация, психологические особенности, ситуативное и контекстное говорение, коммуникативные задания.*

Yu.M. Datsko, associate professor
Ivan Franko Lviv national university

THE ROLE OF VISUAL AIDS IN THE DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION

The article deals with the use of visual aids in communicative tasks at the foreign language classes.

Key words: *visual aids, motivation, psychological peculiarities, situational and context speaking, communicative tasks.*

УДК 811.161.2'367.633'15/16'

О. Гайда, здобувач

Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, Львів

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЙМЕННИКА О В ТЕКСТАХ XVI–XVII СТОЛІТТЯ (на матеріалі документів Львівського Ставропігійського братства)

У статті розглянуто семантичну структуру прийменника о в українській мові XVI – першої половини XVII ст. З'ясовано, що граматисти відносять досліджувану мовну одиницю до класу непохідних прийменників та вказують на її широку функціональність і сполучуваність зі знахідним та місцевим відмінками.

Ключові слова: *прийменник, семантична структура, семантичні відношення, граматики, пам'ятки української мови.*

Прийменник о у документах Львівського Ставропігійського братства (далі ЛСБ) вживається зі знахідним та місцевим відмінками. Загалом у текстах виявлено 250 випадків його використання. Також фіксуємо мовну одиницю о, яка okazіонально належить до

© О. Гайда, 2014